Prof. dr. Cornel Boteanu

BALADA „MIORIȚA" LA CLOȘANI

Cântecul popular reprezintă expresia preaplinului sufletesc al unui neam, el exprimă legătura omului cu cosmosul în care este integrat și din care se simte parte. Prin cântec omul de la țară a dat expresie dragostei, dorului ori singurătății și poate de aici nevoia firească a comunicării și a comuniunii cu semenii, exprimate atât în textele lirice, cât și în creațiile epice. Aici , pe Valea Motrului, cântecul a izvorât din piatra muntelui și apoi a curs când domol, când gâlgâit, asemenea susurului de apă din care s-au adăpat și își vor potoli setea mereu călătorii. Poate de aceea esența cântecului nu este greu de surprins căci, prin cântec, oamenii au dat expresie experienței milenare și concepției lor despre lume și viață.

Locuitorii aceștia „de sub brad," cum ar fi spus M.Sadoveanu, din satele Obârșia, Izverna, Cloșani, Orzești ori Motru-Secau, pe lângă locuința lor din sat, câte un conac la munte unde locuiesc cea mai mare parte a anuluiîmpreună cu animalele și bruma de avut care le asigura supraviețuirea(cei din Orzești la Gârdomanu și Cărbunele, cei din Cloșani la Bulzu ori la Oslea, cei din Motru Sec la Zăpodini ori la Piatra Cloșanilor).Majoritatea familiilor au și această a doua locuință,conacul, pe care oameniiîl foloseau aproape tot timpul anului. Acolo, lângă conac ei își aveau grădina și livada de pomii care,pe lângă animale, le asigura supraviețuirea. Înainte vreme păstoritul era o practică moștenită din tată-n fiu.

Și cred că Ion Donat avea dreptate când susținea că regiunea formată din Banatul estic, județele Sibiu, Făgăraș, Hunedoara și partea de nord a Gorjului și Mehedințiului au constituit cândva „cel mai valoros și mai masiv centru de viață pastorească din tot cuprinsul Daciei traiane." Cel care a cules printre primii cântecul popular în periplul său prin Plaiul Cloșani a fost cercetătorul Mihail Gregorian din Școala lui Ovid Densusianu care aplica drept modalitate de lucru transcrierea fonetică. El a reușit să culeagă cinci cântece epice:*Golea,*cules de la Ion Romanițiou din Obârșia Cloșani, *Balșanu*, cules de Constantin Cojocaru din Ohabași, de laMaria Burtea din Broșteni, a cules cântecele: *Bujor,La Cheia Vâlcanului și Ghiță)*.Pe lângă acestea au fost culese 59 de cântece lirice din satele și comunele:Broșteni, Valea mănăstirii,Lupoaia, Padeș, Orzești și Cloșani(numai de pe Valea Motrului).Ar fi absurd să concluzionăm că într-o unitate atât de limitată de timp(câteva zile), cercetătorul ar fi avut posibilitatea de a culege tot ceea ce exista în acest arealgeografic destul de vast, dar nu latura cantitativă ne interesa pe noi în mod deosebit, ci calitatea materialului cules, pentru că alături de aceste cântece lirice și epice au mai fost culese descântece, bocete(cântecele zorilor) și câteva legende. Ca o constatare putem sublinia faptul că acești creatori populari din zonă a transferat cântecului temperamentul său,topind aceste motive și imprimându-le pecetea originalității. Sentimentul dorului deține parcă un rol fundamental pentru că el usucă inima omului. Relevantă mi s-a părut comparația sufletului celui bântuit de dor cu frunza viței de vie, simbolizând o inimă zdrențuită, sfâșiată:

Nu șciu, Doamne, sie mi-i mie,/Mă usuc ca frundza-n vie,/Frundza bruma o păleșcie,/Pe mini doru mătopeștse.

După aproape jumătate de veac, folcloristul Pavel Ciobanu reia cercetarea începută de Mihail Gregorin, scriind patru volume intitulate „PlaiulCloșani", dar din păcate cercetătorul face puține referiri la Valea Motrului, deoarece satele actualei comune Padeș precum și localitățile Glogova și Cătunele, cu toate satele aparținătoare, fuseseră preluate prin noua lege administrativă de la județul Mehedinți și arondate județului Gorj. Așadar el nu a cules folclor propriu- zis din aceste sate de pe Valea Motrului care aparțin actualmente Gorjului, dar nici nu le-a putut neglija complet, cel puțin atunci când era vorba de întocmirea unor fișe monografice, simțind parcă nevoia să le integreze zonei de care ele aparținuseră pe drept, dintotdeauna. De aceea capitolul „Plaiul Cloșani. Fișe pentru o monografie etnografico-folclorică", deși conține multe elemente care se referă la ținutul respectiv.(„Poteci tradiționale pe Valea Cernei"„Drumurile oii", „Drumurile sării„ și chiar„-Descrierea etnografică-istorică a două trupuri de moșie moșnenească"), nu mai cuprinde cântecul propriu zis de pe această Vale a Motrului unde a existat o viață pastorească adevărată, statornicită de milenii, așa cum erau statornicite și hotarele moșiei Motru Mare:

„Capul hotarului Motru cel mare al Cloșanilor despre apusul mezului nopții să încerce lungirea cea despre răsărit pe numitele din urmă sămne până în obârșia

La stâna din Bulzu

ogaşului între Măneasa şi Scurtu care şi acest munte Scurtul este numai cât ţine golul înfundat, iar pădurea în vale este a Cloşanilor Motreni şi de aici capul despre apus pe vârful munţilor de graniţă spre apus până în vârful Godeanului..."

Hotărnicia acestei moşii fusese realizată la 15 iulie 1818 de către biv vel slugerul Theodor Vladimirescu, deoarece locuitorii îl considerau om drept şi cinstit. Eiaveau dreptate pentru că de aici, din ţinutul Cloşanilor unde Tudor avea moară şi casă(şi proiectase ridicarea unei biserici la Piatra calului pentru care făcuse deja cuptoarele de var) la „23 ghenarie1821" avea să se ivească scânteia revoltei.

După anul 1990 când am venit la liceul Baia de Aramă, devenit actualmente Colegiu Tehnologic cu numele domnitorului„Constantin Brâncoveanu," am început să culeg folclor pentru revista şcolară „Plai de cântec" care apare şi acum la liceul nostru şi în fiecare an cuprinde câteva pagini închinate folclorului din spaţiul acesta atât de generos în tradiţiişi obiceiuri şi alte practici precum descântecele ori cântecele zorilor. Atunci am mers de mai multe ori pe această vale ca să culeg creaţiile populare din zona Cloşanilor şi am colindat satele Motru-Sec, Orzeşti, Călugăreni,Padeş,coborând apoi spre Glogova şi Cătunele.Şi am făcut cunoştinţă cu oameni precum Victor Vintilescu, Ion Gavrilescu, Ion Saman şi Constantin Morega, Lăzărescu Nicolae, de la care am cules legende şi cântece constatând potenţialul creator aproape inepuizabil alţinutului pe care l-au remarcat şi alţi oameni de cultură.

Emil Manu spre exemplu,care a lucrat o perioadă scurtă ca profesor la Baia de Aramă, îşi exprima uimirea văzând portul acestor oameni care semăna cu cel de pe vremea dacilor, cu cămăşi de cânepă şi cu căciuli, dar mai cu seamă îl uimeşte căldura sufletească şi ospitalitatea acestor oameni de munte: „Căldura umană cu care ne-au primit ciobanii(„ ungureni"- veniţi de peste munte) din Titerleşti sau„dacii" din Cloşani n-am aflat-o în alte părţi....La Ponoare am întâlnit un bîtrânbizar,un fel de baladist pe jumătate cultivat,Pătru Răduică, un adevărat depozit de balade oltenești pe care l-am recomandat Institutului de folclor. Pătru Răduică fusese un fel se scutier al unui preot Mochie Popescu, om umblat prin Europa apuseană, cu multe studii, dar şi cu multe bizarerii ale cărui opere manuscrise în nu ştiu care bibliotecă occidentală sunt trecute la „acte curioase" La fel de bizar i s-a părut lui Emil Manu să afle că la munte erau ciobani care citeau cărţi şi erau preocupaţi de munca intelectuală: „Printre bizareriile ţinutului ni se semnalează că un cioban de la munte, Lăzărescu avea o bibliotecă la stână" .De asemenea ciudăţenii ne-am izbit şi noi atunci când am cercetatsatele ungureneşti care intră în componenţa oraşului Baia de Aramă, (satele Bratilov şi Titerleşti care au făcut obiectul cercetării noastre monografice). Atunci am văzut că numai din aceste sate erau zece ciobani abonaţi la revista oierilor„Stâna," care apărea în perioada interbelică şi am găsit în satele menţionate aproape întreaga colecţie a revistei pe care n-am putut-o consulta la Biblioteca din Drobeta Turnu Severin ori la Arhivele Naţionale. Am identificat un număr de 68 de familii care au contribuit cu diverse sume la înfiinţarea *Reuniunii oierilor din Titerleşti*, dar m-a impresionat, mai cu seamă, numărul mare al colaboratorilor şi calitatea materialelor publicate. Am descoperit un poet pe nume Dumitru Suciu căruia i se zicea Poenariu(venea din Poiana Sibiului),fără multă şcoală, care avea un scris impecabil şi purta întotdeauna caietul cu el, notându-şi versurile lângă turma de oi şi, când l-am evocat, trebuie să recunosc, nu fără emoţie, mi-am dat seama că eram în faţa unui talent nativ.Printre fondatorii Reuniunii Oierilor la loc de cinste, imediat după prefectul judeţului Iulian Predescu şi fratele său, avocatul Mihail Predescu, figurează primarul Nicolae Bistriceanu şi Gheorghe Lăzărescu, cel care avea bibliotecă la Stâna din Văcării.

Familia Lăzărescu a venit în aceste locuri din Cut, zona Sibiului, iarGh Lăzărescu din Titerleştia fost participant la Războiul pentru Întregirea Neamului şi asalvat drapelul regimentului, aşa cum menţiona Nicolae Titerlea într-o lucrare închinată satului Titerleşti. Prin intermediul familiei Ion Bârsanu,alt nume descins parcă din „Mioriţa"(*oiţă bârsană*), nepoţi de-ai lui Lăzărescu , stabiliţi la Motru-Sec, am intrat în posesia unui caiet pe care Nicolae Lăzărescu îl ţinea la stână. Caietul cuprinde câteva însemnări de la stână până în anul 1996, când ciobanul s-a stins din viaţă:

„De ţinut minte, 1996
Nelu a venit la noi în 20 aprilie.
Oile lui Sandu Ionel le-a adus la pe 3 Mai 1996.
Oile lui Drând Nicolaie le păzesc din 3 mai 1996
18 Mai- 18 Iunie, lapte câte 3 kg de lapte pe zi-240Kg
La 28 iulie 1996, predăm oile lui Drând
Mai 14 zile
Iunie30 zile
Iulie 27 de zile
Total: 71 de zile am păzit oile lui Drând"

Pe cealaltă pagină am găsit o altă însemnare cu roşu:„28 Noiembrie 199, a predicat preotul Serafim" şi alte socoteli ale laptelui, dar ceea ce m-a impresionat a fost o notă din 20 mai 1996 cu numărul şi numele mieluţelor fapt care dovedeşte o foarte bună cunoaştere a animalelor:SCANXXXX

Pe lângă aceste însemnări caietul conţinea şi 50 de pagini cu poezii, majoritatea cu conţinut religios, creştin care nu puteau fi valorificate pe timpul comunist:

Părinţii noşti au plecat/Şi nimic cu ei n-au luat/Şi acu suntem de rând noi/Sî plecăm ca ei tot goi(Orientare). Multe se încheie cu formula „Amin". Altele poartă titluri precum:*Îndemn la pocăinţă, Prea târziu, Rugăciune.*Altă poezie despre pocăinţă începe astfel:

„Omul când e pocăit,/ E ca pomul înflorit./ Se pun muguri de alt soi/ Şi fac fructe de altoi./ *An de an el tot rodeşte/ Şi stăpânul îl iubeşte./ Tot aşa şi omu-ntors,/ Cât ar fi de păcătos,/ Este iubit lui Hristos".*

Lăzărescu Nicolae, poetul

Poezia conține în final nota: *„Fiind cu turma pe câmpie,/ Am scris mica poezie/ Să-mi dai, Doamne, har și mie!"* Sub semnătură se află și data:19 sept 1979.Altă poezie valorifică elemente autobiografice ori unele cu o tentă satirică precisă: *„Niște zvonuri se mai plimbă,/ Că primarul nise schimbă,/ Dar asta-i ciorbă de vorbe,/ Pleacă Gheorghe, vine Gheorghe*". Multe poezii au o tentă patriotică precisă. Majoritatea sunt versuri simple rimate cu multă ușurință: *„Sunt fată din Motrișor,/ Mi-arde inima de dor" (*Dor, dor)

Un poem interesant mi s-a părut„Frunză verde ca aluna", cu titlu specific cântecelor populare(cântecul Domnicăi Trop): *„Frunză verde ca aluna,/ Eu în mai întotdeauna,/ Mă duc ca să-mi văd stâna./ Când urc eu cu oile,/ Se trezesc izvoarele,/ Iarba și cu florile".*

Dar cel mai reușit și testament al ciobanului la fel ca-n „Miorița": *„Las cuvânt când oi muri/ Să mă-ngroape tot pe-aici,/ Unde-i strunguța de miele,/ Lângă oițele mele./ Să nu-mi facă nimeni groapa,/ Cu sapa și cu lopata,/ Să mi-o facă oile,/ Berbecii cu coarnele,/* Și câinii cu labele. La finalul poemului este scris „Compus de mine, să ne auzim de bine. N Lăzărescu, 10I 1979"

O asemenea variantă a Mioriței" am preluat-o de la prietenul meu, rapsodul popular Ion Dumitrașcu(care-i cunoaște și linia melodică). El mi-a spus că o știe de la niște lăutari pe care i-a cunoscut în tinerețe la un spectacol în localitatea Cloșani ((cândera director de cămin Rică Argintaru). Eu am preluat doar textul și l-am publicat împreună cu un comentariu adecvat în revista„Răstimp": *„Oița beluță. Verde foi mărunte,/ Cobora din munte,/ Cobora oi multe,/ Mândre și cornute./ Într-o zi de vară,/ Cu nouă ciobani,/ Nouă veri primari/ Și cu Strinu zece/ Care mi-i întrece/ C-are oi mai multe,/ Mândre și cornute,/ Mândre miorele,/ Mândre ocheșele./ Ăi nouă ciobani,/ Nouă veri primari,/ Ei mi s-au vorbit/ Și s-au sfătuit/ Pe Strin să-omoare/ La apus de soare,/ Dar o miorea/ Din oi s-alegea,/ Iarbă nu mânca,/ Nici apa nu bea,/ Către el zicea:/ -Stăpânul meu bun/ Ascultă ce-ți spun/ Ăi nouă ciobani,/ Ce sunt veri primari,/ Vor să mite-omoare,/ La apus de soare./ -Oiță, oiță,/ Oiță beluță,/ Mică miorea,/ Grija nu-mi purta./ De m-o omorî,/ Cer s-o mohorî,/ Ceața o veni,/ Pemini m-o nvăli,/ Cununa mi-o pune/ Pentru altă lume/ Și-atunci să mă-ngroape,/ Lângă stân-aproape,/ În strunga de oi/ Ca să fiu cu voi;/ Și la cap să-mi pună/ Fluieraș de fag/ Să-mi zică cu drag,/ Fluierele-or zice/ Oile s-or strânge/ Pe mine m-or plânge./ Maica-l aștepta,/ Dar el nu venea./ O vară trecea/ După el pleca,/ Cu traista pe mână,/ Cu mintan de lână,/ Cu brâu în trei dungi,/ Bătea drumuri lungi,/ Strinii întrebând,/ Din ochi lăcrimând/ Și se tot ducea,/ Dunărea-ntreba:/ „Dunăre, Dunăre,/ Drum fără pulbere/ Și fără ogaș,/ Inima-mi secași,/ Tu care ești mare/ Fă-te vorbitoare/ Pe-aici d-a trecut/ Și l-ai cunoscut/ Pe feciorul meu,/ De-i bine sau rău./ -Da,eu l-am văzut/ Și l-a cunoscut,/ Pe-acas n-a mai dat/ Că s-a însurat/ C-o fată de-mpărat/ De la scăpătat./ Ceața , muma bună,/ Le-a făcut cunună,/ Lumini le-a ținut/ Soare-n răsărit,/ Luna-n asfințit,/ Și s-au cununat/ De-aici au plecat,/ Peste-ntinsă apă/ Ca păcura neagră/ Și-a trecut cu bine,/ Pe-aici nu mai vine*".

Trebuie să menționăm că varianta nu s-a născut „lângă stele", așa cum spunea Mihai Pelin într-o carte de reportaje intitulată „Miorița nu s-a născut lângă stele",pentru că asemenea tragedii s-au petrecut și în zona noastră, implicat fiind chiar un cioban din neamul Lăzăreștilor, poreclit Trăsnea(pentru că făcea multe trăsnăi). Nicolae Lăzărescu în vârstă de 65 de ani, fratele său,actualmente pensionar în satul Motru Sec, ne-a relatat pe scurt cum s-au petrecut lucrurile: „Trăsnea ,după mai multe peregrinări prin Banat s-a retras la Văieni unde s-a căsătorit. Păzea oile cu tata la Bulzu.Într-o sâmbătă tata a venit acasă, la Motru Sec, iar fratele meu a rămas baci la stână. Pe acolo au trecut doi ungureni însoțiți de un copil.Îl cunoșteau pe Trăsnea și avuseseră niște conflicte mai vechi cu el. Au venit la stână și fratele meu le-a scos ceva de băut, iar când n-a mai avut ce să le dea s-au luat de el că le furase niște sterpe. S-au încăierat și fratele meu s-a luptat cu ei, pentru că era puternic ca un taur, dar nu era atent la copil și acesta l-a lovit cu toporul peste picior și l-a doborât, iar pe urmă cei doi l-au măcelărit. Când am aflat ne-am dus la munte după el ,dar venise poliția și l-a dus la Târgu Jiu. Pe urmă n-am dus , l-am luat de la spital și l-am înmormântat la cimitirul dinVăieni. Crima s-a petrecut noaptea, în muntele Bulzu acolo unde sunt cele trei biserici."

În muntele Bulzu, aproape de cele trei biserici, am

fost şi eu înainte de a scrie lucrarea despre ungurenii din satele Bratilov şi Titerleşti.Îmi amintesc poteca adâncită, parcă cicatrizată în carnea muntelui, de urmele atâtor animale care au străbătut-o, căci pe acolo treceau atât „potecile oii",cât şi „potecile sării" prin care se făcea legătura cu frăţuţii. Deasupra de cele trei pietre numite„bisericile din Bulzu" am văzut alte trei pietre micuţe înfipte în pământ şi, întrebându-l pe Viluţ împreună cu care am făcut această recunoaştere, am aflat că marcau locul unde muriseră trei ciobani în timpul unei furtuni. Multe asemenea întâmplări tragice s-au petrecut în munţii noştri. Dintre ele aş vrea să menţionez moartea a vreo treizeci de oi împreună cu ciobanul, în timpul unei furtuni. Nicolae Lăzărescu, fiind un bun versificator reuşea să transpună faptul real într-unul artistic. Aşa a făcut de când era mic şi fusese dus la stână pentru a mâna oile la strungă. Atunci când doi ciobani din Titerleşti, Troncotă şi Muşuroi s-au îmbătat şi s-au luat la bătaie, el le-a făcut pe loc următoarea poezie: *„Într-o seară, lângă oi,/ S-au bătut două nevoi,/ Troncotă şi Muşuroi./ Dar nu s-au bătut prea mult/ Că era timpul cam scurt,/ Beţii ,Gheorghe şi Ilie,/ Că-s bolnavi de nerozie"*.

Pe Valea Motrului nu numai cântecul, ci şi poezia au curs dintotdeauna aşa cum curge apa râului,din timpurile imemoriale, când mai limpede, când mai turburată, după cum a fost şi viaţa oamenilor cu care, de-a lungul vremurilor, şi-a împletit.destinul.

(Fotografiile aparţin autorului).

Casa lui Nicolae Lăzărescu din Motru Sec